

Książka jako pomoc we wprowadzaniu dzieci w świat wartości

Kontakt dziecka z książką ma na celu nie tylko rozbudzenie w nim zainteresowań czytelniczych, zamiłowania do książek, ale ma być także, a może przede wszystkim, swoistym drogowskazem na dalsze życie. Bo właśnie wzory zachowań, wartości, które wpajamy dzieciom, przemówią do nich lepiej, jeśli będą poparte przykładami bohaterów literackich. Dzieci uwielbiają baśnie i bajki. To one są wspaniałą skarbnicą ukazywania właściwych zachowań, a negowania tego, co złe. Któż z nas nie wzrusza się ciężkim losem Kopciuszka gnębionego przez złą macochę i nie kryje radości, kiedy jej los się odменя? Dlatego też warto od najmłodszych lat wprowadzać dzieci w ten magiczny świat, uczący dobra i zwracający uwagę na ponadczasowe wartości. Nasze codzienne wspólne lektury mogą się stać znakomitymi lekcjami wartości moralnych. Wspólną lekturę można wykorzystać, by porozmawiać z dzieckiem o wartościach- o tym, co się dzieje, gdy je praktykujemy, i jak może wyglądać nasze życie, gdy tego zaniechamy.

Czytanie rozwija język, pamięć i wyobraźnię, uczy myślenia i koncentracji, przynosi ogromną wiedzę, rozbudza zainteresowania. Czytanie buduje więź pomiędzy rodzicem i dzieckiem, wspiera rozwój psychiczny dziecka, wzmacnia jego samouznanie. Czytanie wreszcie jest znakomitym sposobem na budowanie mocnego systemu wartości dziecka i kształtuje jego wrażliwość moralną.

Czytanie to najskuteczniejszy- i najtańszy- sposób budowania zasobów wewnętrznych dziecka!

Ta prosta i uwielbiana przez dzieci czynność jest superwitaminą dla ich zdrowia psychicznego, umysłowego i moralnego. Jest także znakomitą szczepionką przeciwko złym wpływom. Dziecko myślące, kompetentne i silne emocjonalnie nie ulega tak łatwo presji mód i otoczenia, nie jest tak łatwym celem dla reklamodawców, dealerów narkotyków i wszystkich, którzy żerują na dziecięcej niedojrzałości, naiwności i samotności.

W tekście tym pragnę zwrócić uwagę na kilka wartości, które musimy wpoić dziecku, aby wyrosło na dobrego i wartościowego człowieka. Są wśród nich między innymi: szacunek, uczciwość, odpowiedzialność, samodyscyplina, pokojowość, sprawiedliwość i im właśnie pragnę poświęcić swoją uwagę.

Czym jest szacunek? Szacunek jest to grzeczność połączona z troską o uczucia i dobro drugiej osoby.

Jeśli chcemy nauczyć dziecko prawdziwego szacunku, okazywanego nie ze strachu czy pod presją, lecz płynącego z głębokiego przekonania, że każdy człowiek jest godny szacunku, powinniśmy od urodzenia zawsze traktować dzieci z szacunkiem- grzecznie, z troską o ich uczucia i dobro- i stopniowo wymagać od nich wzajemności. Dzieci, które czują się lekceważone czy poniżane, gdy dorosną- odpłacą tym samym.

Czytając dzieciom książki, warto zwracać uwagę na to, czy bohaterowie zachowują się z szacunkiem, czy nie. Rozmawiajmy z dziećmi, jak czują się osoby, którym okazano szacunek, zadbano o ich godność, a jak osoby, których godność podeptano, z których dobrem i uczuciami nikt się nie liczył.

Szacunku, tak jak i wszystkich pozostałych wartości, można uczyć poprzez czytanie dzieciom odpowiednich książek, nie zapominając przy tym jednak, że najważniejszy jest nasz własny przykład pokazywany im na co dzień!

Wśród pozycji, które warto przeczytać dzieciom, a które uczą szacunku należy wymienić: *Ferdynanda Wspaniałego* Ludwika Jerzego Kerna, *Lotta z ulicy Awanturników* Astrid Lindgren, *Zabić drozda* Harper Lee. Warto czytać dzieciom również te książki, które ukazują brak szacunku w stosunku do dziecka i wynikające z tego konsekwencje, np.: *Matylda* Rolanda Dahla, *Moje drzewko pomarańczowe* Jose Maura Vasconcelosa.

Następną wartością, której pragnę poświęcić uwagę, to uczciwość, czyli: mówienie i poszanowanie prawdy, rzetelność, nieprzywłaszczanie sobie cudzej własności, stosowanie zasady równości praw.

Pod pojęciem uczciwości dzieci rozumieją najczęściej prawdomówność i nienaruszalność cudzej własności. Małe dzieci mają często trudności z odróżnianiem fikcji od prawdy. Starsze dzieci kłamią z intencją podobną do intencji dorosłych: ze strachu, żeby ochronić siebie lub innych, żeby dobrze wypaść w czyichś oczach. I nade wszystko, jeśli dziecko słyszy od nas wygodne kłamstwa i jest w nie wciągane (lub jest świadkiem naszej nieuczciwości nie wyrobi w sobie nawyku prawdomówności i uczciwości oraz przekonania, że wartości te są w życiu ważne.

O uczciwości i prawdomówności możemy porozmawiać z dzieckiem przy okazji czytania takich książek, jak: *Pippi Pończoszanka* Astrid Lindgren, *Pinokio* Carla Collodiego, wierszy Jana Brzechwy: *Kłameczucha*, *Pchła Szachrajka*, *Szelmostwa Lisa Witalisa* czy Juliana Tuwima *O Grzesiu Kłameczuchu*, zaś czytając bajkę Zofii Rogoszówny *Dzieci Pana Majstra* można omówić konsekwencje kradzieży. Starsze dzieci warto zachęcić do przeczytania takich pozycji, jak: *Most na rzecę Kwai* Pierra Boullé'a, *Lassie, wróć!* Erica Knight'a czy opowiadania *Dwaj bracia* Michela Piquemala.

Kolejna wartość, którą warto omówić, to odpowiedzialność, czyli: rozważność, rzetelność, spolegliwość, wywiązywanie się ze swych obowiązków, dotrzymywanie słowa, wypełnianie swych zobowiązań, przewidywanie i gotowość ponoszenia konsekwencji własnego postępowania oraz postępowania osób od nas zależnych (dzieci, podwładnych), a także- w uzasadnionym stopniu- postępowania osób współzależnych (na przykład członków wspólnoty lub grupy, do której należymy: rodziny, klasy, współpasażerów itp.). Człowiek odpowiedzialny postępuje tak, by nie wywołać złych, przykrych skutków dla siebie i innych osób.

Uczymy dzieci, że skutki braku odpowiedzialności nie zawsze są widoczne dla tych, którzy postąpili nieodpowiedzialnie, na przykład dla kogoś, kto wyrzucił z samochodu niedopałek, od którego zapalił się las. Każde nasze zachowanie przynosi jakieś konsekwencje, często odległe w czasie. Nauczmy dzieci zastanawiania się nad odległymi konsekwencjami ich zachowań. Aby umieć przewidzieć następstwa i skutki, trzeba mieć wyobraźnię, ważną funkcję umysłu, którą rozwija czytanie.

Dobór odpowiednich książek pomoże dzieciom zrozumieć, czym jest odpowiedzialność i świadome przyjmowanie konsekwencji swych działań.

Warte przeczytania młodszym dzieciom są: *Franklin mały zapominalski* Paulette Bourgeois i Brendy Clark, *Mrówka* Andy Lawrence'a Geralda O'Nana, *Słoń* Birara Ferdynanda Ossendowskiego. Starszym natomiast można polecić: *Małego Księcia* Antoine'a de Saint- Exupery'ego *Życie Pi* Yana Martella, a także opowiadania Anny Onichimowskiej z tomu *Dziesięć stron świata: Cesaria, królowa samby i Tania, duch, jak spokojne jezioro*. Wspomnieć należy również o bajkach, które są skarbnicą ukazywania konsekwencji wynikających z braku odpowiedzialności, np.: *Czerwony Kapturek*, *Baśń o siedmiu koźlątkach*, *Trzy świnki* i inne.

Ucząc dzieci odpowiedzialności, musimy pamiętać o tym, by jej zakres był adekwatny do ich wieku i dojrzałości emocjonalnej, a także o tym, że nasze odpowiedzialne lub nieodpowiedzialne zachowania będą przemawiały do dzieci znacznie głośniejszym niż nasze słowa.

Do ważnych wartości, z mojego punktu widzenia, zaliczyć należy także samodyscyplinę, czyli: dyscyplinowanie samego siebie, wymagające silnej woli, kształtujące wytrwałość. Jest doskonałym narzędziem osiągnięcia życiowych celów.

„Samodyscyplina zawsze ma swoje źródło w zewnętrznej, nałożonej przez rodziców dyscyplinie. Proste i jasne reguły w wychowaniu oraz konsekwentne przestrzeganie odpowiednich dla wieku obowiązków i ograniczeń wynikają z troski

wychowawców, którzy w ten sposób przygotowują dziecko do samodyscypliny oraz szacunku dla norm społecznych i prawa.

W praktykowaniu samodyscypliny niezbędne są wypracowane dobre nawyki oraz silna wola. Sensowna i skuteczna samodyscyplina wymaga sprecyzowania celów życiowych i sposobów ich osiągnięcia, wytrwałości, wyobraźni i dobrej organizacji czasu.

W przygotowaniu małych dzieci do samodyscypliny pomocne mogą być książeczki z serii o Franklinie, np.: *Franklin uczy się jeździć*, *Franklin chce zdobyć odznakę*, które uczą, że należy konsekwentnie dążyć do celu i nie zrażać się chwilowymi niepowodzeniami.

Starszym można polecić wspomnianego już wcześniej *Małego księcia*, *Rycerzy Złotego Runa* Paula Berny, *Grecki skarb* Irvinga Stone'a.

Dla starszych dzieci, młodzieży, a także dorosłych wsporną lekcją samodyscypliny może okazać się powieść Olgi Kuzniecovej *Wróg pod mikroskopem*, która ukazuje walkę Ludwika Pasteura z francuską Akademią Medyczną o uznanie jego odkryć czy też biografia naszej noblistki Marii Skłodowskiej-Curie autorstwa jej córki Ewy pt.: *Maria Curie* lub Susan Quinn *Życie Marii Curie*. Wśród tytułów należy wymienić też pasjonującą autobiografię amerykańskiego neurochirurga Bena Carsona *Cudowne ręce* czy książkę Marka Kamińskiego o wspólnej wyprawie na biegun z Jankiem Melą *Razem na biegun*.

Kolejną wartością, którą pragnę omówić jest pokojowość, czyli: osiąganie celów poprzez stosowanie rozumu i refleksji, a nie przemocy. To postawa człowieka otwartego na różne rozwiązania, który szanując innych, zawsze poszukuje strategii wygrana- wygrana, czyli rozwiązań korzystnych lub możliwych do zaakceptowania dla wszystkich stron.

Rozwiązując problemy i konflikty w sposób pokojowy, ucząc dzieci dojrzałego radzenia sobie ze złością, łagodzenia napięć, rozwijamy w nich pokojowe nastawienie do świata i ludzi, łagodność, tolerancję dla cudzych słabości, życzliwość wobec otoczenia. Dzieci, wobec których dorośli stosują przemoc, przyzwyczajają się do używania przemocy jako sposobu traktowania słabszych, rozwiązywania problemów, osiągania swych celów, a także rozładowywania frustracji.

Warto sięgnąć po literaturę, która wskaże dziecku właśnie możliwość pokojowego rozwiązywania problemów, np.: książeczkę *Franklin mówi przepraszam* P. Bourgeois i B. Clark czy zbiór Małgorzaty Strzałkowskiej *Rady nie od parady*. Do rozmowy o właściwych metodach rozwiązywania konfliktów może także zachęcić lektura *Ronji, córki zbójnika* Astrid Lindgren, powieść *Piekło i niebo* ze zbioru *Bajek filozoficznych* Michela Piquemala lub *Don Camillo i jego trzódka* Guareschiego.

Sprawiedliwość- to kolejna, bardzo ważna dla mnie wartość, której pragnę poświęcić uwagę. Myślę, że w swoim życiu każdy z nas doświadczył poczucia niesprawiedliwości i wie jak bolesne bywa to doświadczenie. Jak zatem możemy zdefiniować tę wartość? Sprawiedliwość to uczciwość w ocenianiu i sądzeniu, przestrzeganie zasady równości praw, poszanowanie prawdy oraz prawość postępowania, czyli inaczej ludzka przyzwoitość, postępowanie fair.

Sprawiedliwość jest bardziej skomplikowaną formą uczciwości. Aby człowiek mógł ją świadomie praktykować, musi mieć rozwinięte sumienie, pewien zasób wiedzy i doświadczenie. Warto uświadomić dzieciom, że sprawiedliwość jest kategorią, nie ma zaś sprawiedliwości natury. Gdyby tak było, ludzie byłiby obdarzeni przez nią jednakowo, tymczasem jedni są zdrowi i piękni, inni nie... Konieczne jest natomiast przestrzeganie sprawiedliwości przez ludzi. Pamiętajmy też, że „sprawiedliwie” nie musi oznaczać „po równo”.

Bardzo dobrym przykładem na to, że „sprawiedliwie” nie znaczy „po równo” może być bajka Janiny Porazińskiej *Dwie Dorotki*. Do rozmów na temat sprawiedliwości może skłonić lektura wielu baśni i bajek, w których „sprawiedliwości staje się za dość”, *Dzieci Pana Majstra* Zofii Rogoszówny, *Wielkich czynów Szymbansa Bajbuna* Mądrego Kamila Giżyckiego.

Starszym dzieciom warto polecić fragment *Książki nad książkami* pt. *Mądrość Salomona* Anny Kamińskiej czy też powieść Wiktora Hugo *Nędznicy*, w której to główny bohater został skazany na dożywotnie galery za kradzież bochenka chleba.

Z pewnością lista wartości, które można by omówić nie została wyczerpana. Dla każdego człowieka, co innego może stanowić wartość. Ja starałam się omówić te, które powinny być istotne dla każdego, które są ponadczasowe i które należy wpajać dzieciom od najmłodszych lat.

Opracowała:
Renata Zaliwska-
nauczyciel Przedszkola Publicznego Nr 1 w Krapkowicach

Bibliografia:

I. Koźmińska, E. Olszewska: *Wychowanie przez czytanie, Świat Książki*, Warszawa 2011